

INTERVJU MED VALFRID SJÖHOLM, FÖNEBO

- Ja, då sitter jag hos herr Valfrid Sjöholm i Fönebo och skulle vilja be honom berätta var och när han är född.
- Ja, jag är ju född i Moviken jag, sjätte mars år nittonhundra. Så de ä ju precis dä dä.
- Det är lätt att komma ihåg.
- Ja, de är dä.
- Vad hade Din pappa för arbete i Moviken?
- Jaa, han var i masugnen å arbeta där han, å mamma ho var från Frisbo från början. Pappa va änkring han, så han va gift andra gången han. Å jag ä den förstfödde utav de andra gifte. Han hade barn förut. Jag hade en syster som hette Hanna som ja minns sen förra gifte. De ä de jag minns. Men ho är ju dö.
- Var pappa ifrån Moviken från början?
- Ja, dä va han, han va från Moviken han. Han kallas för - ja, de där Sjöholmssläkte.
- Är ni släkt med masmästare Sjöholm?
- Jaa, på långt avstånd. De där folke komma oppifrån Uppland, Älvkarleö eller Älvkarleby eller va de heter. Förfadern han va rättare han, tror jag, i Moviken. Å sen vart dom masmästare nåra åv dom. Men farsan han vart int nå han annat än vanlig arbetare han.
- Vilket arbete hade han i masugnen?
- Jaa - på slute dä jag minns då gick han å slog malm, krossa malm som vi säger då, mä slägga för att dom skulle ha malm krossa för dä skulle gå bättre dä te smälta i masugnen förstår jag. Men han gjorde nå annat före, men dä minns int jag förstås ä. Men han gjorde lite av varje där.

Gjorde lite på ackord å lame han för att han - ja, arbeta på jordbruke lite. Han var nånting här i kalkboa ... för då va kalk här. Jag tror han tog reda på under dassa här i Moviken å ja. Ja, de va mycke som han gjorde sånt där.

- Var bodde ni någonstans?

- Jaa, vi bodde - om du vet - de heta Strid-Jontes på slute hænna, nu vet jag int va de heter dom som bor där ä. Om de bor nån där eller inte. Dä kallas för Vallboms gammalt tebaks. D'ä på den där sia vägen härifrån, nästan sista gården när an far mot skogen då.

- Var det en stuga det där, som ni hade själva?

- Ja, dä va en stuga. Men han rådde inte om han, han arrendera för de va bolages, eller hyrde eller va han gjorde. Men vi hade ju en jordbit mä. Men då fick han för sej då att han skulle köpa de här då sen, flytta han dit då.

- För att bli arrendator?

- Jaa. Dä va lite mer jordbruk där då än de, å så vart dä eget dä här då förstås, räkna dom för, å de va'nt de där då. En här gårn vart eget han då så han fick köpa den här då.

- Jaså. Så det var alldeles eget ställe?

- Ja, inte jola, de va bolages jordbruk, men han feck - ja jag kan säga jag har ju kontrakt kvar - att han feck arrendera jordbruke för tjuge kronor på åre på grund av att han ha vare så plikttrogen i arbete i Moviken. Dä minns jag. Så de skulle bli billigt arrende för'n, men vidgång feck en ju betala, så gick'e till.

- Var det på gamla dar det här hände, eller ... ?

- Nä, de var nittonhundrafem eller den där tin då. När han flytta hit då så fick'ne de där kontrakte då. Så

flytta han hit å gick den här långa vägen sen te Moviken å arbeta på masugnen.

- Så han hade kvar sitt arbete där?

- Kvar sitt arbete hade han. Å då va han utan cykel, ja utan nå medel te komma fram, utan han geck. Dä va ju bra te gå å. Tidi opp på mornarna.

- Gick han dagligen då?

- Neej. En tre gånger i veckan kan vi väl säga eller två. Då geck'en te nittonhundrasjutton på dä vise. Ja, nittonhundrasexton då gick han å slog malm dä va sjätte april å inte visste nånting. Då var de en flisa som slog sönder ett öga på'n. Så han kom opp på lasarette så feck dom ta bort ena öga på'n. Åre efter vart'en sinnessjuk. Men dä lilla jag minns från Moviken ja de ä nära småsaker. Va te grannas å hitta ... jag minns nåe fast jag var bara fem år när vi for därifrån.

- Vilka personer är det som Du minns?

- Ja, Dammens Greta var de ena å så mas-Karl, Sjöholm hette han förstås, Karl Sjöholm. Å så va han full, å de va en julaften å han hade kull julgran, dä minns jag. Å jag minns nära saker till å. Morsan vart sjuk så hon getta på lasarette å jag minns dä å. Men hon fick komma hem. Å moster från F.isbo var dit å liksom - ja - hjälpte oss hon då å bada oss, jag minns dä å. Så var hon fäll nära dagar å va mä morsan opp på lasarette. Dä minns jag.

- Var ni många syskon hemma?

- Vi var två bara, Emma å jag då, å så Anna då men hon va ett år gamlare än mäg hon, så ho va ju rätt bra nog gammal hon. Men sen vart dä två till när hon komma te Fönebo.

- Hur hade ni det ställt ekonomiskt? Det minns Du kanske

inte något, men Du har hört berättas kanske?

- Ja - nu var de ju då att han skulle ge pengar för en här gårn, å han tjänte ju inte så mycke, så de gick väl bara

- ja, han klara ju sej. Men nått å jämt, säger vi då. Han va beroende på förtjänsten ideligen. Nog tror jag de var väl de som hade dä sämre, men hä var nog dom som hade dä bättre å. Nog vet jag dä allti. Han fick nog arbeta bra nog för att vi skulle klara oss, ja, dä fick'en. Å han gjorde dä å, för han va sparsam å rädd om sej, farsan. Dä feck fäll morsan vara å. Men han va sparsam å rädd om sej.

Å dom var ju tvungen vara dä den där tiden om dom skulle klara sej, inte feck dom göra som nu i, dä feck dom inte.

- Jag förstår inte riktigt hur han kunde klara av både jordbruket här borta och arbetet i masugnen?

- Dä är för mäg en gåta, men dä gick nog. Han fick vara hemma några dagar på sommarn å - slåttern måste han göra. Men han gjorde mycke på kvällar å så där å, mä jordbruk, han va styv te gå å så där å. Han va styv te arbete å ut-hållig, han var dä, annars har dä inte gått ä. Å mamma va ju styv ho å på sitt sätt te hjälpa till. Dom bar ju hyp å hävler mycke dom, dä kallas för dä, dom spika ihop stock. En ställning... Å då hade dom två kor å en kviga iblann å sålde nå kor å. Å så nån gris hade dom ju. Å nå gett å, å höns.

- Hur pass stort jordbruk var det här på gården?

- Fyra tunnland, dä var dä. Jaa.

- Han måste ha trivts med arbetet borta vid masugnen pappa ändå?

- Ja, han gjorde dä, han skulle försöka vara i skogen hånne en höst, Vi kalla ställe för Pina vi, för de var en pina

te gå där, jag förstår dom kalla de för dä för dä mä vatten å sten där en har gått där. Men de var fäll bra tagte hugga kolve dä tror jag. Men han högg den under dagarna, han trivas inte där ä, utan han börja i Moviken han igen. Å dä va nog för kamratskapets skull förstår jag. Han va van ve dä han å ha kamrater mä sej, å då villa inte han vara i de där live dänne i skogen i, ensammen i, dä var nog så förstår ja. Ja antar att dä var så.

- Så det var nog god sämja mellan dom där borta?

- Dä var'e, dä var dä. Han trivas i de där han.

- Hur var förhållandena mellan arbetare och förvaltaren där på Moviken? Vet Du någonting om det?

- Jaa, d'ä svårt säga. Ja tror att dä kunna nog vara lite spänt å iblann å, dä tror ja nog. Iblann var'e nog bra. Lagerholm, de var ju själva - va jag minns - han va ju själva inspektorn han dänna i Moviken då. Han var bra han om folk vart sjuk å så där, för te ställa så dom kom iväg te doktorn å så där. Å ja tror han va lite kunnig i sjukdom själv å, men då så va han grönslös te ryta å så där å på ett sätt. Jaa, jag tyckte dä ja, nästan lät fruktansvärd tyckte jag iblann. Men jag tror inte han var som han lät ä. Dom är ju så där en del. Jaa. Men han har var'e militär tror jag. Så inte var'e fäll precis så bra allagång inte. Å jag hade ju läst så jag hade ju läst lite politik å ja när jag va en elva år, bra nog mycke. Å då stog dom ju å resonera mä han arbetarna då där. Men inte våga jag ge mej iväg å resonera mä han ä. Men tänk dej att jag har kunna, mer än va dom kunna arbetarna där då. För jag hade ju läst om Staaf å Branting å allt de där jag då.

- Redan vid elva års ålder?

- Ja då hade ja. Då va då ja tyckte va så rolit på ett vis, för jag va intressera av de. Jag vet inte hur då var. Men han röt då förstås å dom å dom tig dom då ... å dom hade inte så mycke te säga heller, men då blev då ju på annat vis sen då.

- Blev det svårigheter sedan när fackföreningen skulle bildas med agitatorer och ... ?

- Då va då nog lite inte annat än va jag minns. Då va fäll på nittonhundra-tjugetale han bildas fackföreningen. Då va lite ... disponent Bovallius han va nog inte för de där han i. Han va van då gamla - ja, hur ska jag uttrycka mej - förhållande han. Han var van då förhållande han, å nu vart då ett annat förhållande att arbetarna ville också ha nånting te säga dom å. Å dom villa opträda som en förhandlingspart gentemot han. Å de där gick nog inte så bra då, för han i. Men han fick ju ge sej, som tur var. Å då tror jag bolagsmännen i sin helhet ansir för att då va bra å. För jag tycker då ja då skulle inte vara så roligt för dom te komma opp te skogs heller å så där. Ja dom villa få upp den ena först å den andra sen sen då vart avtal å så där, så visste dom ju arbetarna va dom skulle ha, menar jag. Så då måste fäll vara bra mycke bättre de där tycks si ut.

- Det tror jag också.

- Jaa, då var då. Å ja gick ju mä i fackföreningen ja utav de första. Då va jag i tjugeårsåldern förstås.

- Vill Du berätta lite om vad Du själv har haft för arbete?

- Jaa, jag följde mä farson te Moviken lite ett tag då å plocka järn. Då va järn i slaggen som va små bitar, fick

ja plocka en sommar dä där.

- Var Du liten då bara?

- Ja va inte nå gammal i. Å sen hjälpte ja'n såga som pråmar i Moviken som han hade, söm dom skulle skorta ner. Store pråmar, kunde vara bra nog mycke göra te såga sönt dom. Å sen då börja jag på hugga kolve i skogen å där vart jag ju då. Dä vart kolvehuggning på somrarna då å timmerhuggning på vintrarna å lite utav varje. Om somrarna gick ja mycke bort i gårdarna å arbeta å. Ja hjälpte folk. Jaa - så jag gick bort mycke på dä ja, för ja tröttna i skogen, ja tyckte dä vart för enahanda. Ja tyckte dä vart roligare när jag fick va lame nåra stycken så där å. Å så va jag på sjön å stämpla värke å då iblenn då, på vintern. Å laga vägen vinter å, å gick fäll dagsverken å for då - ja, då när jag laga vägen gick jag ju - men jag gick fäll å som rensa i skogen ett tag å, lite å. Så dä ä lite diverse å lame dä ja högg. Så ja harn't hugga hela tiden i. Å så när jag va lite över tretti år då så en vinter då serru lämna ja alltihop å for te Försa då på folkhögskolan ett år då ifrån de där.

- Men det var väl intressant?

- Ja, dä va rolit dä, ja ha villa gått en vinter tell, men dä va tur att jag va hemma vintern etter å för då vart morsan sjuk då. Eller John vart sjuk ja, getta på lasarett å morsan dog. Så dä var nog tids nog den där vintern jag var där.

- Bodde ni kvar här på gården sedan pappa hade dött?

- Ja, hela tiden.

- Och vem tog hand om jordbruket efter honom?

- Jag. Jag har vare den styrande jag, fast John var ju

hemma han då te förtissex han. Men han va ju hemma nåt år sen å fast inte nå många i. Han va te stan å va jordbruksdräng där nå tag ett år, men han - ja, vi bägge skötte jordbruke vi ensammen här. Men vi hade ju nå piger på slute som dom säger. Ja dä låt int nå bra säga piga ä, men jag säger'e fäll nu då. Jag tycker inte om dä namne jag i.

- Nej, men vad ska man säga? En hushållerska kanske?

- Ja, vi säger så då. Hade ju dä då ett tag, men då vet du dä, dom va så åtråvärda allihop, för dom vart samtyckt så att dom fick karar efterhand si. Jag säger som de är jag, dä feck dom då. Å dä var ju tur för dom. Dä va nog jag som bestämde hur dä skulle gå å så var dä bra för John villa så tidigt å ja villa så tidigt. Vi villa gå från oss tidigt, så vi höllde ett på dä vise, annars har inte väre så bra i, men dä gick väldit bra för vi villa ha från oss i tid.

- Kan Du berätta om dom olika sysslor som hörde till jordbruket här?

- Jaa - dä var att dä skulle harvas å sås på våra förstås, men ska en gå ifrån början, då ska're ju plöjas på hösten, dä ska're, an ska väl börja från början, plöjas på hösten. Å så ska dä harvas å sås på våren å så sen så blir dä ju - å blir'e ett oppehåll då så blir'e slåttern då sen förstås, strax efter misommar. Å vi slog ju rätt så mycke mä sån där ängesslått vi kalla, som vi slog för hand, som inte hörde te den odlade jorden. Så vi börja tidigt där i Gönemo då, dä va ju slåtten då. Å så geck om en tid så plocka vi fäll ven å så där å så vart dä skörden då, å så skar vi då.

- Skar ni den med lie?
- Dä gjorde vi, ja skar å han tog opp.
- Vad sådde ni för sädesslag?
- Ja dä va ju korn å havre dä mestadelen, men under kris-åra så sådde vi vete å nån gång, dä gjorde vi, jag kommer håg dä. Men då än'te bara dä jordbrukarn an ska ha jordbruke ä, utan dä ska dikas å dräneras, för hur an än gör, om an gödslar eller hur an än gör, om int an dränera jordbruke eller dike så blir'e ju ingenting ändå. Dä e på dä grunderne en får så tidigt om man diker å så där, dä gör dä ju.
- Har ni lånat maskiner till arbete på jorden här nånting, eller har ni haft häst som ni kunde plöja efter?
- Näej, de ä den som har kört här å sen har ja gått bort å arbeta för. Dom har kört mä sina hästar här å sina redskap. Men vi har haft e fjärharv själv, dä vet ja då fäll ... Vi köfte den, pappa köfte den han, vi bar opp genom Sörberge hänna, Emma å ja bar fjärena på e stång å pappa å mamma bar'an på ävler vi kaller. Jo, dom bar en på hävler upp genom Sörberge. Å va niepinnarsharv - rütt bra. D'ä de enda vi hade - ja, vi hade ett årder å ja, som man bole pärena, men dä vart trasigt dä. Så dom har fått kört här mä sina grejer. Å nu om ja skulle ha jordbruke kvar, men nu har ja inte, så vore dä traktor, skördebindare å alla andra såna där grejer, inte nå annat alls.
- Så det har ändrat sej mycket på det viset?
- För dä bleve billigare, jag ä övertyga om dä att dä bleve billigare, d'ä klart hä, för dä har ja sitt.
- Jo, vi höll på och pratade om jordbruket här på gården. Det kunde väl inte ni klara er på?

- Näe. John å jag vi högg i skogen vi, förstås, sen pappa dog. Å han arbeta i Moviken å, pappa då förstås, å vi i skogen sen. Så inte klara vi oss på jordbruke i, dä va ju omöjle dä, men dä vart bra på jordbruke för oss, för dä växte bra för oss, stort, dä gjorde dä ju. Men inte ha vi klara oss på't i, för dä va ju för lite, fyra tunnland. Men dä va en hjälp. Å så vart'e omväxlande mä arbete genom de här. Ja, dä vart dä.

- Jag tänkte fråga - Du berättade förut att dom hjälpte er här runt omkring att plöja och så med häst. Vad gjorde ni i gentjänst då?

- Ja, jag geck mycke borta å bredde dynga å geck på dyngstaara då å dynga, på dyngsläje. Å va mä på slåtten borta å arbeta på dä vise.

- Var det vanligt här i Fönebo att man hjälpte varandra på det här viset?

- Jaa, jag tror dom tog hellre lika bra hjälprede på dä vise som pengar, jag tror dä ja, dä såg så ut. Dä verka så. Å då slapp vi betala någe då förstås. Fast dä va drygt te gå å göra hästhjälp å, tyckte jag. Dä va drygt.

- Att vara hästhjälp?

- Ja, jag kallar'e för hästhjälp ja, för hästar å tocke där när dom var här. Ja tyckte dä va drygt, dä vart dä. Men då hjälpte ju John meg sen han börja då, så vart dä då mindre då.

- När ni högg i skogen för bolaget, kunde ni bo här hemma på nätterna då, eller var ni borta i kojor?

- Vi var fäll för dä mesta hemma. För dä mesta. Ja tror vi låg i Finna, vi kalla så ett ställe som va där ... men dä va int så mycke ä. Å så - vi va bort å sådde skog.

då på våra. Då låg vi i kojor på nå vallar å så där, dä minns ja. Å dä va ju rolit dä.

- Jaså?

- Ja, dä va dä. Fast dä va alldeles förfärligt mä mygg.

Man har behöva haft de där som finns nu då te spruta på'n.

Dä fanns int dä ä.

- Hur var sådana här kojor inredda?

- Jae - dä var inte som dä ä nu i, dä va lite anoorlunda.

Men dä börja på bli lite bättre, de va'nt bara tocka där

jordkuler i då heller, då vi börja på vara, för dä va ju

senare på tretti-förtitale. Men du vet länge tebaks då

hade dom jord - kolarna gjorde kojor på andre vis - dom

riste värke å så la dom dit jord oppå å så bodde dom i

den där koja. Men dä va'nt såna kojor vi bodde i ändå i.

- Har Du sett någon sådan där gammal koja Du talar om nu, en sådan där med jord på?

- Ja, jag har sutte å äte midda i dom å, dä har ja. För vi kunna få äta midda i skogen fast vi gick hem te kvällen.

Så ja har vare mä på dä. Då hade dom - när dom komma in

då så hade dom inrett fram å sen en brits på annra sia då

te sitta i. Dom va nog varm de där. Men - inte va dä nå

vidare heller te ha heller.

- Du har aldrig kolat heller?

- Näej, men jag har vare mä å rive ut å så borsta ut koln mycke, vakta ut som dom säger. Låge på kolbotten på natta

å vakta köla så dom int skulla ta ill för att dä fick ja

göra å gjorde ja bra mycke. Å dä tyckte ja - för att va

ju så av natur, somna bara nåra minuter å så vakna. Så

dä va bra å passande åt mej. Å dä - dä ligger lite mystik

i de där, te ligga på kolbotten på natt när d'ä mörkt å si

stjärnerne då å sen den där mörka skogen då ikring å så ha en där brasa i mitten då på kolbotten då å så ha'n kolringen ikring då mitten. Ja, för när man riv ut kola då så ligger'e i ring å så ha vi en mil i mitten då som man värmer sej då när'e blir kallt. Å ja tycker dä ligger lite mystik i'et. D'ä lite - ja - lite rolit i't på nå sätt. Å då sir'n stjärnerne på himmeln då å hela alltihop.

- Det låter fint.

- Ja, dä va fint å. Å för min del passar'e då gränslöst bra, för ja fick liksom ligga å filosofera.

- Jag förstår det.

-Ja, dä gjorde dä för dä tyckte ja om te ligga så där å

- så dom lejde mej te de där iblann. Men ja va mä å rev å.

- Det var väl arbetsamt?

- Ja, dä va dä. Men ja feck släcka kolston då ja rev å så ha de där e skopa som vi kasta. Annars så bruka dom - för att den första han har ju en krok så han drar ut i mila, den andra har e harka å dra så här å en tredje har ju som en - som man skotter ut då.

- Och lägger upp i ringen då?

- Ja, just ja.

- Uppifrån kolbottnar och så där så har jag hört en hel del att dom förr i världen tyckte sig höra någon som ropade om det brann i milorna och så där.

- Jaa, dä hör man, för dä hörde jag å. Men dä va inte på grund av nån vidskeplighet så att ja trodde dä va nån som ropade mej, utan dä va dä att man låg i en viss - hur skulle ja uttrycka dä nu då - jaa, man fundera om dä skulle sko

nånting så där på natta, om dä skulle brinna. Ja, dä va en viss spänning man låg i, å då vart en ropa. Så ja hörde mitt namn ropas många gånger, men dä var inte för att dä va nå budskap från nå håll i, utan dä va de inre inom meg själv serru, de där ropas. Ja feck ju för dä ja, för ja hörde namne ropas, ja va aldrig ropad ä. Å dä var för att ja skulle vakna dä förstås. Å dä va för ja va i den där spänningen. Å dä har ja skydd många gånger, dä va'nt bara på kolbotten de, utan dä va ju många gånger om ja låg i spänning annars å. Men dom ha trodd dä att dom har blive ropas från en annan andevärld, men dä tror ja ä fel. Utan d'ä från den inre spänningen inom människa de där.

- Det är nog mycket möjligt det. *al geck här iblann. Jaa.*

- Jaa, de ä de nog.

- Det var ju mycket vidskepelse förr och folk trodde både på det ena och det andra. *för RÅ-Luffern, han gick nå*

- Ja, dom gjorde dä. Dä förstår'n ju att dä finns nånting övernaturligt, dä gör'e ju, men inte i den bemärkelse som folk trodde på så der i, för då skulle ju ha vart farligt te gå på backen nästan, tycker ja, iblann. *anns nog nå*

- Jaså, var det så pass mycket? *en gång. Då va en som*

- Ja tyckte dä ja. Men dä va'nt på dä vise. Dä va ju te skrämna folk nästan iblann tyckte ja, när an va yngre. När dom berätta sina historier. *i Gullen var vittorians*

- Var det tomtar dom trodde på, eller var det spöken eller gengångare? *skulle dom döas unns så han. Han hade va*

- Spöken eller gengångare. Å dä va ju så håre reste sej på huvvena när en geck om en gård, fast man inte trodde på'e, men förstår dä, att då hade dom sett nån där dä förstås. Å de där - fast man inte trodde på't, så ändå

likafullt så va man liksom lite rädd. Kan Du berätta

- Det tror jag också. Bodde här, och om det var några

- Jaa, man blir dä. också eller bara arrendatorer?

- Var det mycket löst folk som drog omkring här uppe, så man kunde bli skrämnd av sånt också? För ja har bra reda

- Inte så mycke, neej, ja tyckte inte dä. Här åtminstone. Ja, att de komma nån iblann, men inte va dä så mycke här ä.

Ja minns ju en gång en höst, vi va ensammen vi då, å då va vi ju liten allihop. Då kömma dä en å bulta på fönstre å skulle in. Å mamma va ensammen. Men som tur var så gick'en därifrån. Men då va morsan rädd, för dom kan vara farlig tocke där enar. Men ja minns inte nån som va farlig direkt heller. Men orginal geck här iblann. Jaa, dä geck'e. Då var dä.

- Vad var det för några? då?

- Ja, dä va en som vi kalla för Rö-Luffarn, han gick mä en pöse på ryggen å ja tror att han va'nt så obildad heller han, han va nog bra nog bildad, men han hade fått sina idéer å. Han låg i laerna om nätterna. Så han låg int inne heller, förstår inte hur'e var. Dä fanns nog nå flera å som geck omkring så, nån en gång. Dä va en som heta Tjösen å som va ett orginal. Men han hördes farlig han. Dom kalla'n för Tjösen, men va han heta annars dä kan int ja säga, men han drunkna i Dellen han nittonhundratretti tror ja. För han hade dä för dä han att när han såg ungar så skulle dom döas unna sa han. Han hade en sånt där språk för sej, men ja tror inte han var så farlig som han lät. Men han hade nog nå tocke där tok för sej. Dä va synn om den karn å, å de är'o mä allihop så där. Jaa.

- Om vi skulle tala lite om Fönebo här. Kan Du berätta hur många det var som bodde här, och om det var några bara självägande bönder också eller bara arrendatorer?
- Jaa, ja låge å fundera på nätterna ja hur många dä kunna vara nittonhundrafem när vi komma hit, för ja har bra reda på vilka som bodde här då. Å dä skulle vara inemot nitti stycken hä då.
- Jaså, var det så många?
- Å dä ä ju en självägande bonde, de är dä. Dä va tjugetvå gårdar här. På förtitale då var vi sjutti, å nu är vi tretti. Men nu är'e semesterfolk hånne så dä har gått bakåt. Dä har gått bakåt.
- Så det var tjugotvå stycken gårdar?
- Ja, dä var'e. Dä var dä. Är'e TV å d'ä radio o folk har
- Och en enda självägande då?
- Jaa, dä va dä. Å de ä den där gårn där dä. Å skolan var'e här å.
- Var låg den någonstans då?
- Mitt i byn. Å den skolan geck ja hela tin i.
- Hade ni varannan dags skola hrä då?
- Vi hade ett tag varannandasskola, men vi hade var dag å tycker ja. Geck bara sex år. Kunna inte allmänna bråk när an sluta skolan ä, men decimalbråk kunde vå. Dä tycker ja ä lite. Men katkesen, den kunna vi riktigt ordentligt.
- Den fick ni läsa på ja?
- Jaa.
- Fanns det affär här i Fönebo också?
- Näe, har aldrig funnes nån. Men nu då på trettitale börja Konsum på gå här å han geck här omkring en tretti år. Men han sluta, för han tyckte dä löna sej inte. Å

nu äre slaktarn som far här.

- Hur får ni hem mat, och hur klarar Du dej nu om det bara finns en slaktare som kör?

- Ja, då kommer en bagare i morrn från Norrbo å då har han burkmat, men ja tycker inte så mycke om en där burkmaten. Men man får fäll ta för nån dag då, dä går ju dä. Ja har ju inge frysskåp eller nå heller.

- Ni som bodde här - när ni var så många här i Fönebo längre tillbaka - höll ni ihop mycket då på gårdarna här i byn?

- Jaa, dä gjordes hä nog. Ja, d'ä klart att dom kunna gå, du vet så där å tala på varann på nå vis. men dom gick mycke te varann om kvällar å så där, då på den tiden. Dä gör dom aldrig nu i, för nu är'e TV å d'ä radio o folk har inte tid te hälsa på varann nu. Men då hälsa dom på varann. Så att dä va mera ungänges - umgänge då mellan individen än va de ä nu - tycker jag. Ja tycker då dä ja, för vi geck ju - själv geck ja mycke i gårdarna på den tiden, tretti-förtitale, å förut geck dom då mycke i gårdarna, dä vet ja.

- Gick man objuden då bara för att hälsa på?

- Ja en kunna göra dä, dä va inte frågan om dä. Å iblann kunna en vara bjuden å förstås.

- Var det något särskilt då när man var bjuden, att det var högtidligheter?

- Ja, kunna vara dä då förstås å man kunna fäll få dä för sej att dom skulle kōmma på kaffe eller nå då eller dom gav bort nån mjölk eller sånt där. Ja - man vet hur de där ä. Ja minns dä å, att då - om vi hade kor nu då, som stog i sin som dom säger - då var'e folk som kunna komma

mä mjölk när dom visste att vi var utan. Men då - vi i vårt hus då - kunna gå te andra ena när vi visste att dom vart utan. Så dä va nästan lite mera bytesvare på den tiden än nu.

- Man hjälpte varandra?

- Man hjälpte varann, å var'e nån som vart sjuk så geck dom till densamma å hjälpte'n. Så ja har ett gott intryck av själva byn ja från början, å har'e än om ja tänker efter. Tänk när farsan va sjuk när dom satt här flere stycken å läta sin inkomst vara å sått hænna å försökte hjälpa morsan då. Han va ju nästan lite farlig han då. Då sått dom för te hjälpa oss då. Dä va ju bra gjort. Å dom va grönslost hjälpsam på dä vise, byborna inom sejt självt, inom sin by. Ja tyckte dä ja. Å var'e då - nu är' en sak som också är borttagen, som dä gjordes på den tiden - då var'e en människa som dog i en gård. Då när begravningen var då gick dom allihop - ja, inte allihop, men många gick - te den gård på möra när han skulle folas te kyrkan. Där drack dom kaffe då, vart bjuden på kaffe hela byn, å så va dä en då utav byborna då mycke, som tog fram bibeln å läste då ur bibeln innan dom for mä karn - heller mä människa menar ja nu då. Dä kunna ju vara kvinnfolk å. Ja tyckte dä va en finan sed. Nu bara far dom iväg, dä blir inga umgängesformer lika nu ä tycker jag ä.

- Följde man med ända ner till kyrkan förut också?

- Många följde mä men inte alla. Men de mesta gick då till den där gården på morron å drack kaffe, men då var'e nära stycken som följde mä te kyrka sen. Ja tyckte dä va en bra umgängesformel de där, dä var'e. Dä va liksom lite

rörande på ni vis å. det gjorde man nere i Bjuröker för-

- Ja, det var det verkligen.

- Ja, dä var'e. Å själv så har jag fått var'e mä å läst i själv å ur bibeln för nån å. Jaarå. Ja tyckte dä va bra alltihop.

- Fanns det några motsvarande seder när det kom ett nytt barn till världen eller så, att ni gick för att gratulera eller ... ?

- Dä kan ja inte minnas precis. Men dom komma mä nånting då å iblann. Ja kan int säga jag. Men dom skulle ju skaffa dom gumor å gufar å sånt där som ja inte vet riktigt hur dä var ä. vi de västra hem ifrån Norrpo dä, byn.

- Hur var det vid bröllop till exempel, om nån gifte sej i byn?

- Iblann så vart en ju bjuden på bröllop, men inte så mycke på dä vise i. Men ja har ju var'e mä på bra många bröllop å. Dä va ju en bröllop här i bonngårn å, räckte nära dagar tror ja, men sen så har dom ju haft mera på nå hotell å så där på en sönda nu vet du. Så dom harn't haft inom hemmen bröllope. Nää, dä har dom inte. Men de har hänt när nån har fyllt femti år å så där att dom har bjude på kaffe å då har dom haft dä inom hemme iblann, å iblann ute å. Förr tillbaka så gick dom ju genom hela byn å skramla till en som va femti år. Ja, dä gjorde dom. Men dä gör'nt dom nu precis tor jag i. Å sexti år, men då går'e mera frivillit, man ger som man tycker. Men dä va ju bra gjort. Men allra gamlest tebaks, då var'e nog inte nå tocke där födelsedagskalas i, dä vart nog mera på senare tin dä, tretti-förtitale, för då var dä då gränslöst mycke åv'e, dä minns ja. Dä var de ju.

- Och konfirmerades, det gjorde man nere i Bjuråker förstås?
- Nä, vi gick i Norrbo vi. För de här hör ju Norrbo till de här.
- Hur blev det då, när det var så långt ifrån?
- Jaa, vi feck gå över sjön på vintern å så feck vi bo i ett ställe som dom kalla för Bergmans vi, för vi geck i fyra dagar på en gång å så var vi därifrån en å'n halv vecka dä. Å sen vart dä fyra dagar igen. Dä gick till så. Å då fick vi bo hos e folk i Norrbobyn då. Men sista gångerna, var väl i april eller maj dä, når sjön hade gått opp, då gick vi de västra hem ifrån Norrbo då, byn, å så hela långa vägen hem. Ja minns dä, vi geck västra. Men dä va långan väg dä. Å då var'e en som heta Roland som va präst.
- Vid konfirmationen, då kom väl föräldrarna ner till kyrkan?
- Dä gjorde dom. Å dä va liksom - mina föräldrar var så dom, att räkna dä som storhögtid dom då, dom gjorde dä.
- Var dom religiösa?
- Näe, jag kan int säga dä heller, men dom liksom - jo, dom va nog kyrklig då, säger vi då. Fast ja i min tur jag ärn't precis kyrklig ja men ja respekterar kyrkan å på samma gång, fast ja ärn't kyrklig.
- Ni bodde ju så långt ifrån kyrkan, ni kunde väl inte gå eller åka till en vanlig högmässa hur som helst?
- Ä ju mera åt dä frikyrkliga hålle, för min del.
- Jaha, vilket samfund då?
- Ja, baptisterne.
- Finns det här i Fönebo?

- Jag ä ju ensammen jag nu.
- Har det varit livaktigt förut?
- Ja, dä va pingstvännerna som va livaktiga, men då ... jag villa int mä ja, jag va mä baptisterna. Då hade dom en grupp här bort i Frisbo då dom, då var jag mä dom ja då. Ja hade lätt för å cykla ja dit på den tiden, så jag va lame dom jag då. Men nu är'e så långt bort så, ja vet int hur'e blir.
- Hade dom predikant i Frisbo då?
- Ja, dom va inte regelbundna möten, men dä va nog mycke möten där, ja dä va dä. Dä va en vinter va regelbundet där å, ja vet dä å. Men de va ju - dä va många evangelister som for dit å hade möten. Ja, dä har ju blive mer, ska ja vara mer pastorsprestige än va dä va på den tiden. Jag vet int hur jag ska säga, ja tycker dä blir mera torrt nu än va dä har var'e på ett vis.
- Men pingstvännerna, hade dom en predikant här i Fönebo?
- Dom har haft predikanter här, å dom har haft åt Strömbacka mycke predikanter. Å ja tycker om, tycker dom har var'e bra men i vissa saker.
- Fanns det något församlingshus där dom kunde hålla till?
- Ja, i Strömbacka, dä har dom, dom har dä.
- Så dom var dit när det var möte?
- Jaa, dä va dom. Men nu ä ju pingstvännerna annorlunda än va dom va på den tiden.
- Det fanns ju IOGT i Moviken och i Strömbacka också. Var det några som var anslutna till dom?
- Ja va där ett tag ja i Moviken, vart int länge för dä vart slut dä. Dä va jag intresserd av egentligen å dä ä ju en bra sak hä, dä kunna'n vara än. Mycke baptister som

var i IOGT var nationalgodtemplare å. Men då kunna inte pingstvännen mä i sånt i. Men baptisterne vet ja ä dä dom. I blåbandsförening å dä brukar dom vara mä i å. Men dä ä väl samma sak dä där nästan, tror ja.

- Ja, jag är inte riktigt säker.

- Inte jag heller, men ja tycker dä skulle vara dä. Men nationalgodtemplarorden dä vet ja dom ä mycke mä i. Å dä va nationalgodtemplarorden i Moviken å dä var i Fönebo ett tag, men då va jag för ung.

- Så ni hade en loge här?

- Dä var en loge här. Så mina första trevande försök te läsa dä skedde nog genom att dom hade bibliotek här dom då. Men då var jag för ung än. Ja lånte böcker där ja på de där biblioteke. Å de minns jag dä var utav Strindberg, å den första dä minns jag än. Dä heta ... den första berättelsen, dä minns jag än. Utav Strindberg. Dä va på nittonhundrasexton. Men ja kom aldrig mä då för'n dom pocka å sa åt mej nu ska du gå dit. För han villa jag skulle vara mä så där han. Morsan va lite anorlunda.

- Var höll dom till?

- På skolan hänna, lärarinna va ju godtemplare ho å.

- Vad hette den logen?

- Få se nu igen - han heta Hederslöftet, ja tror nästan dä, jag ä inte så säker. Men de va rolit i byna då, dänne neri Olssons hage då om somrarna hade dom sina fester. De här godtemplarna. Å så hade dom fördrag utav en som heta Svensk, dä minns ja än då, för dä va fint då. Dom komma båt farandes över sjön då, godtemplarna. Å så var'e fint på söndagarna där nere i hagen. Å ja minns då Svensken

talade sist, då hade dom strof efter - dä va den där Hei-
denstam eller vilken dä va - dä ä en skam att svenska med-
borgarrätt skall kallas för pengar. Ja, ja tror de ä dä.

Han sluta då me de där. Att ja minns de där? Tempel åt
andra välva å de där - ja, de va nåt sånt där.

- Så det var en festplats där nere liksom?

- Ja, dom hade nå tillfälligt, men dä va int så mycke.

Men dä vart ändå nära år.

- Har det varit nån dansbana med där då?

- Nä, dä har dä inte. Dä va ingen dans precis. Dom lekte
på skolna mycke, när dom hade gotemplarmöten då.

- Lekte, hur menar Du då?

- Ja - skära, skära havre å - ja - d'ä såna där lekar å
som dom - ja kallar dä för lekar ja.

- Hur var kontakten mellan Föneboborna här och dom som
bodde i Moviken eller Strömbacka? Eller Norrbo eller ... ?

- Jaa - d'ä svårt te säga, men dä va nog ett tag som den
inte va så god. Ja, dä va föll bara tillfällit. Annars
har dom föll någorlunda kontakterna. Men du vet, ungdomen
va så den tiden, att dom bilda vissa byalag å så vart
dom liksom ovänner mä andra byalag. Dom hade de sätte ett
tag. Ja vet att Strömbackaborna vart ovänner mä nåra i
Bjuråker å likaså Fönboarna mån't vara så säkert mä nåre
ena, Norrbo heller hur de då var nåt tag. Heller om dä
va i Moviken. Ja, dom bruka ha såna där byalag. En kan
föll förstå va dä skulle gälla - de va alladeles som dä
skulle va nå national - liksom nå nationalistiskt i. Ja,
dä var så.

- Blev det slagsmål och så där mellan dom där då, eller ... ?

- Ja, dä vart dä iblann, fanns ju dä. Vi säger Delsborna

var ju te Norrbo dom å en gång. Då var'e ju en som vart skjuten där. Dä va fäll tolv eller tretton eller elva eller nånting. Han skulle te Norrbo för att flickor finna, men i stället för en flicka han stött i dödsens famn. Dä vart ovänskap då, han stötte på Norrboa då där. Men Anders Ferm som allti va rask i sina tag, han gav en utav Norrborna utav en sten ett slag. Men fick där fler i stället och måste springa fort, revolverskotten smällde å Anders föll till jord. Så lyder visa.

- Så det är en visa skriven om honom?

- Ja, han heta Ferm. Så dä har nog vare sånt där, dä har'e.

- Var det mellan ungdomar eller mellan vuxna?

- Ja, dä va ungdomar de där. Dä var'e.

- Dom äldre människorna, hur var förhållandet mellan dom i olika byar så här?

- Ja, dä va nog bra, men nog tror jag att iblann så kunna dä bli lite å, jag tror dä, de ser så ut. Jag ä inte så inne i dä ja riktigt, men nog kan dä hända att dä va någorlunda. Dä'nte så gott te säga.

- Levde ni under samma ekonomiska förhållanden här i Fönbo som dom gjorde till exempel i Moviken?

- Dä gjorde vi nog. Ja tror att Fönboarna hade int nå sämre än Movikarna i. Dä just som verka så, tycker ja. Ja nu är de ju ...dä ä fäll bara en familj dä då, den ä fäll inte nå sämre i. Nää, ja tyckt int dä ja, att dä va nå sämre i Fönbo än Moviken ä, när ja tänker efter, för att dom handla ju rätt så mycke här å. Ja, d'ä inte så gott veta. Men handlare som va hit å så här berömde den här byn dom, för att dom fick sälja här. Ja, dä var dä. Å dom körde ju i skogen då mä hästar där Fönborna, så dom

kanske tjänte lite mer dom som hade hästar. Så jag tror nästan att dä var lite bättre för dom som hade häst då.

- Arrendatorerna alltså?

- Ja, ja tror'et nästan, att inte hade dom nå överst ä, så dom hade nå för mycke, men nog tror jag man skulle - dom hade lite mer. Å när vart aktion då när dä vart slut på själva bo då hade ju en där arrendatorn mera han när han sluta än en Movikare.

- Ja, det måste han väl nästan ha haft.

- Ja, dä hade han. Han hade ju mycke mer å, om vi tänker oss så.

- Var det mycket auktioner förr?

- Neej, dä har väl nog vare på sista åra dä.

- Ja, nu är det väldigt mycket.

- Jaa, men dä va nog på trettitale nå å, jag vet inte. D'ä då ett ställe nere i byn som har vare tre aktioner i, dä jag minns. Dä va tjugenie å så var'e förtitre å så var'e fäll på sextifem eller nånting sånt. Å så har'e vare här oppi.

- Har det funnits någon sammanslutning mellan karlarna här i Fönebo som dom hade förr i tiden, i bondbyarna, som byalag där dom bestämde angelägenheter för sej själva?

- Inte på dä sätte karar som inte kvinnfolka fick veta i.

- Nej, jag menade inte att det skulle vara hemligheter, utan dom vuxna kan vi säga då.

- Men vi hade liksom bystämma.

- Ja, det var något sånt jag tänkte på.

- Vi hade bystämma på hösten å på våren å särskilt under vårstämma va nog rätt så intressant. För då skulle dä bestömmas om vilka vägar vi skulle röja av så korna kunna gå, vilka broar vi skulle reperera så att korna kunna gå

där å hur vägarna skulle göras. Å dä bystämma bestämde, dä skulle vi utföra, dä va så bestämt. Så de va nästan lagligt på ett sätt, ja minns dä. Å vi va ju - å själv så satt ja fäll å skrev å ett bra tag å lite för de där.

- Hade alla samma bestämmanderätt i bystämman?

- Dä va en då som va ordförande å en sekreterare. Å då skulle ju - då fick man lägga fram frågor då över dä å dä, över nånting, å då så vart dä bestämt då. Å då kunna dä bli rätt så hårda tag ibland när dä vart frågan om oxar, byoxar. Dä va dä som ja tyckte dä humoristiska låg i.

- Byoxar, vad menar Du med det?

- Ja, dä va en tjur som dom hade för hela byn, som dom skulle gå - dom hade - eller vill säga arrendatorer då som hade visst mä jord, vi behöva int - vi hade en gån. Dom skulle ju ha en oxen dom då ett år, sen vart dä en annan, dä gick varvvis genom byn de där oxarna. Ja, å då så kunna dä bli lite bråkit ibland för dä va dä som påstog dom inte skulle ha nå oxen. Å dä minns ja en rolig historia men ja kan kanske inte uttyda dä riktigt jag nu än ä. Dä va från nittonhundrasexton. Dä va ett folk vi kalla för Hällström, dom påstog dom hade lite foder. Dä hade dom nog å. Då säger frun så att dom tog ingen oxen dom ä när dom inte hade nå kor åt'en ä. Jaa - då vart dä så at dom gjorde ju en stämma. Å dom dömde karn till att han var tvungen å ha oxen. Å så stog de dä i protokolle - för dä va oxen i Moviken - att han skulle skaffa oxen inom fjorton dagar eller en vecka eller va dä var, jag minns inte. Å under tiden åtog sig Hällström att gå mä byamännens kor te Moviken stog'e i protokolle. Jaa. Dä tyckte ja va roligt.

- Så han fick det i straff då?
- Ja, men dä vart int så där ä, dä vart ju humanare de där. Men dä va lite rolit i't. Men han hade ju byoxe sen å.
- Var det en ox som ni hade då?
- Ja, en ox som hade åt hela byn. Men som hade inte så många kor i gårdarna sir du, fyra, fem å så där. Vi hade ju två på den tiden men vi hade ju tre på slute vi, henne, sen vi gjorde nyan lagård, John å jag, för vi gjorde den ny vi. Å då så hade vi tre kor sen vi. Ja tror vi hade fyra å ett tag. Jaa.
- Var det byamännen som ägde den här oxen?
- Nää- ägarn te oxen, den som hade'n, han rådde om'en han.
- För det året då?
- Ja, för dä åre. Då feck som sälja'n te våra te första maj å sen var'e en annan en som tog i ställe. Så han feck sälja'n på våra te första maj, å sen var'e en annan en som tog'en i ställe. Så han feck lägga en skärv han åre förut för te ha i ordning tills han skulle ha oxen. Så gick'e till. Så de där va en given regel för hela byn. Men de där ä borta dä nu, de ä dä. För nu begagnar som semin å tror ja.
- Det gör som kanske mycket ja.
- Jaha. Å de ä fäll bara tre, fyra gårdar som har kor nu. Begagnar som semin å så äre'e fäll inte nå mer te göra åt'e.
- På som här höststämorna, var det något speciellt som skulle behandlas då?
- Ja dä va snöplogning då. Å då kunna dä bli en liten sammanstöning då å, för att nederbyssarna tyckte som

- hade mindre plogning än hanna oppi dom, såna som bodde i hanna oppi naturligtvis, så dom var - dä var ju så å.
- Dä va ju naturn som hade ställt dä så, dom bodde där i etter vägen, å hanna vi som bodde på sia hade ju längre väg. Å då villa dom att dom skulle ploga mer. Å dom ploga ju mer å på slute. Iblann kunna dä bli sammanstötningar om dä å, men dä gick ju bra. Ja vet int dä kunna va sammanstötning på stämman men vänner sen. Dä vart int så att dä vart nå ovänskap å så i. dä va frågan om stängning å så.
- Var vägen uppdelad så att var och en hade sin sträcka att ploga, eller ... ?
- Näe, dom tog'e varvvis te Moviken ifrån byn å te Moviken, men sen - ja, hanna nerifrån dom ploga nattebrasse så på slute å ända te Moviken. Men sen då feck dom ploga extra dom som villa då, småvägarna hanna. Så - dä ä många som bor på sia. Men nu går ju vägen så att dom går fram mä snöplogen å mä en traktor eller var'e ä å plogar på en gång på stora vägen. Så nu begagnas int nå hästar i, men då var'e hästar.
- Hur klarade ni plogningen ut till vägen, ni som inte hade häst?
- Dom var ju så snäll så dom ploga hit, grannarna. Dä får jag ju säja. Dä såg ut som att dom hade den skyldigheten, ja förstår inte hur de där va.
- Men ni var väl med på stämman fast ni inte hade lika stor gård som dom andra?
- Ja, ja va mä jämt. Ja var en som va mä jämtför ja skrev ju å dä dom besluta, på slute.
- Hur länge fanns den där stämman kvar?
- Jaa, den frågan har ja kunna svara på, men nu kan ja

inte, för ja har int själva protokollsboka här i närheten
ja nu i.

- Nej, det är inte så viktigt, det kan vi ju dröja med.

Höll ni till i skolhuset?

- Ja mycke.

- Jag tänkte fråga - ni nämnde att på vårstämmorna så av
handlade ni om - mycket för korna, hur dom skulle kunna
gå. Gick dom på skogen alltså?

- Jaa, dä gjorde dom. För dä va frågan om stängning å se.

- Jag förstår det, runt alla åkrarna.

- Jaa - inte runt men se uthagarna ikring å så de här
broarna då te skogs å så där. Sen - om vi skulle stänga
inom oss själv skulle jag säga, emot grannar å så där,
för vi har ju jordbruke gränsande mot andra allihop. Dä
va nånting extra som vi fick avhandla dä. Men nu är'e
ingen uthage norst i den här byn, dä ja tror.

- Ni hade inte nån fäbodvall som ni hade djuren på nån
gång nån sommar heller?

- Inte vi ä. Dä enda ja tror vi hade nå getter ja en eller
två vi hade på Dyrvallen en sommar.

- Jo, jag tänkte fråga hur det var med affär här i Fönbo
förut?

- Dä var ingen affär dä.

- Det fanns ingen?

- Näe. I Moviken var'e ju en affär som var - ja, som ar-
betarna hade tillsammans. Ja, int vet ja - själva arbe-
tarna hade den där affärden dom, ja vet int hur man kallar
en där affärn nu ja för ä, ja minns inte dä ä, fast jag
vet'e. Å den affärn vart nerlagd han, å sen vart dä Holm
som hade affärn. Å så sluta han å nu är'e ingen. Nitton-

hundra-trettitala då börja ju en där Konsumaffärn från Delsbo att fara, å han sluta väl på tretti år, ja dä fanns ju i början på sexti eller slute på femtitala nånting. Ja tycker dä skulle vara nånting på närmare en tretti år han gick. Men dä löna sej inte för'n. Han for han då åt Strömbacka å Brännåsen å här å så - han hade inte den inkomst på dä vise han så dä löna sej fara ä, å då lag dom ner den där. Så vi vart utan då. Men då feck ju slaktarn då, for hånne då. Men han for här förut å förresten. Å Holm i Moviken fick ju handla lite mer från Fönbo han då igenom dä där. Om en nu tar, nu har ju Fönboarna dänne som har vare, dä nära som har kor å å skickar från mejeri, dom hade ju från mejeriföreningen, dä gör dom ju.

- Hur var det med fisk till exempel strömming, var fick ni tag på det?

- Ja dä måtta komma från Getunda iblann, för dä var nå strömmingsbilar som kom å sålde. Å ja tror dä kunna komma nere från stan hånne, där ifrån de där hälle å, dä va från två håll. Men vi tyckte mest å, jag åtminstone, att dom strömming som var där oppifrån Getunda var bäst. Vi liksom trodde då dä. Jaa. Så dom for ju hit mä strömming, å gör'e fäll än idag å fast inte ja köper nå.

- Fanns det kringresande handlande som kom hit? Inte menar jag nu Konsumbussen, utan tidigare, som kom och sålde diverse varor?

- Jaa, dä gjorde dä. Dä fanns såna som sålde tyger å sånt där å, som komma körandes. Men dä fanns - dä fanns på trettitala en som komma från Delsbo å sålde matvarer å tror ja, ja dä var'e. Å så komma dä en från Bergsjö å sålde brö å, en bagare oppifrån Bergsjö. Vi kalle'n för

lillbagarn för han va så liten. Jaa.

- Och tidigare, från första tiden Du minns härifrån, kom det några och sålde tyg eller korgar eller ... ?

- Ja, dä gjorde dä, tyg å korgar. Vi hade en som vi kalla för Dalkarln, han heta ju Moberg, han sålde ju tyger han. Å han var en äkta dalkär. Handla nu, sa han när han kom. Å då var'e ju te handla då. Å så var'e te skriv opp hos'en å förresten, vi feck ju göra dä å hos han.

- Men han kunde väl inte komma så ofta till er?

- Nä, han gjorde då'nt dä heller. Men han va inte så kinkig i nånting i, för han va fälle inte pedant han ä. Ja, byxerna ä för lång sa jag när ja skulle köpa byxer, för dä va dom ju alltid. Du har väl en gammal yxa, sa han. Te hugg av dom, mena han. Å snusa gjorde'n. Att inte dom stal av en lassa tycker ja, för ja tyckte han hade inte så bra reda på sej. Men han hade no dä han mitt opp i alltihop, han hade dä. Ja tror han hade vare i Amerika å ja, den där karn. Å så hade vi nån som hette Svensson som for här å, en som heta Fransén å, han va nog från Bergsjö han, sålde tyger å korgar å. Fransén minns ja mest, bakeft vill säja när ja va yngst, han hade sällskap mä en jude han, en liten karl. Den for å sålde nå tyger å sånt där.

- Vad kallade ni såna där som for omkring och sålde, hade ni något namn på dom?

- Ja vicke namn hade vi nu då igen. Gårdfarihandlare heller - vi kalla dom nog för dä å. Men nog var'e flere namn allt än dä, fast jag kom int håg dä nu ja precis ä. Men dä va då ett dä.

- Var det mycket som man kallar för löst folk som drog

omkring efter vägarna?

- Hitåt komma dom inte så mycke, för vi var fäll på sidan förstår jag, så dä var nog inte så många här ä. Men dä torde väl ha vare mera ändå kanske iblann. Ja, inte var'e fäll så mycke i Fönebo ä, dä tror ja inte. Tror inte dä ä.

- Har det varit lappar här någon gång?

- Dä har'e förstås. Dä har vare lappar hit, men dä har inte vare hit nå mycke lappar ä. Zigenare har'e vare hit som ha förtennt, dä har'e vare.

- Lapparna, vad hade dom för ärenden?

- Ja, dom sålde fäll nånting dom å förstår ja fäll, dä gjorde dom nog. Men sen minns ja inte, d'ä bra längesen å, men nog sålde dom nånting. Dom va lite svår te förstå å, tror ja. Å zigenarna minns ja va hit dom å. Dom hade nå läger därnere dom, dom åt nå hönskött dom, leva på dä dom tror ja. Jaa. Så dä har vare sånt hit.

- Nu när vi har talat om affärer och sådana här saker tänkte jag fråga dej vad ni åt för mat oftast när Du var liten - om Du kommer ihåg?

- Jaa, d'ä nog lätt dä. Dä va strömming å potatis, jag säger väl potatis nu då, annars säger vi mestandels pären.

- Det går bra det också.

- Strömming å potatis å pannkaker å gröt. Men morsan va styv te laga mat ho, för ho kunna laga utav annat å. Så när dä var helger å så där så kunna vi få rätt så goan mat iblann. Men te vardags då var nog de där de mesta dä. Men ho var för matlagning, ja minns dä. Å baka gott brö gjorde morsan å, dä gjorde ho, vetbrö. För ja vet om ja doppa på nå annat ställe så tyckte ja vi hade väl de bästa.

Ja tyckte dä själv. Men - dä var inte så vanligt mä vetbrö än på den tiden, ren precis ä. Men vi hade ju iblann vi. Å så hade vi ju nån gris som slaktas å ja förstår'nt fläske då klara sej så längen, om dom salta ner'e i tunnan. Å nu ska're köpas av slaktarn å så ska're i kylskåp mä å nätt å jämt att dä går ändå. Men dä där fläske klara sej dä, å man åt å smaka bra, ja vet inte hur dom bar sej åt ja för å klara dä. Å surt vart dä inte heller ... ja vet inte ja.

- Fanns det någon slaktare här speciellt som hjälpte till att slakta grisen?

- Jaa, dä va en skogvaktare som heta Vidén som gick å slakta bra nog. Han var ju far åt en här Vidén i Moviken han. Å så var'e nån mer å som slakta, hä var'e. Å komma inte slaktarn den dag pappa var hemma å vänta på'n, så kunne han göra dä själv å han fast inte han va så ung. De kunde han. Han slakta kalvar å sånt där han.

- När ni slaktade här hemma eller när Din mamma hade bakat, kommer Du ihåg om ni gick omkring med någon liten bit till grannarna att bjuda på utav det som var gjort?

- Jaa, dä gjordes'e. Vi gick bort mä färskfläsk som dä hette. Dä heta så, an kunna göra så då. Å dä kan ja få än i dag lite själv iblann, så de är'nt borttaget dä.

- Det var trevligt att höra. Gick ni till dom närmaste grannarna då, eller - ni kunde ju inte gå till hela byn, det förstår jag.

- Nä, de va fäll de här närmsta dä, hä va ju klart. Å de närmsta grannarna va ett folk som va mycke gammalt när vi komma hit, å han dog nittonhundredtå å dä va mycke gammalt folk dä förstås så dom hade fäll inte så

ekonomiskt bra dom förstår ja fäll. Men vi va då dit mä färskfläsk å lite av varje. Å ja minns att dom åt på nyårskvällen hånne å så där å. Ja, jag minns dä. Å de tror ja va rolit för döm, för mamma laga nog till bra goan nyårskväll hon, dä tror ja.

- Hade ni lite extra då?

- Ja, dä var'e ju, vi hade extra i jul. Vi hade särskilt finan mat vi när de va jul. Å ja får vidkänna att den

- va kallas dä för, de ä nå slags sylta - pressylta, som hon gjorde, den får ja inte nå mer. Nä, dä tror ja inte. För ho finns inte nu i handeln ä, den pressylta som smaka så ä. Ja vet inte varför i, dä vet ja inte.

- Vad åt ni mer på julen som hon lagade?

- Jaa, dä var ju de här risgrynsgröten, å så var'e lutfisken. Å på julmorrn så stekte ho ju opp palt å då, ho där, hade de som en øgel ho, fast jag äter ju int dä nu ja, men då hade dom dä då. Så hade vi nå annat då te på julmiddan förstår ja fäll, fast dä gett ja int minnas, men julkvällen minns ja särskilt att vi hade de där. Hade fäll nån fruktkräm då kanske på julmiddan, ja tror att de va dä ja, å så nå kött förut eller nånting.

- Hur hade mamma ordnat det annars här hemma till julen?

- Jaa, ho försökte göra så rent som möjligt, dä gjorde dom, å feja å höll på. För ho räkna julen för en storan högtid ho, å farsan mä. D'ä int jul mer en gång på åre sa dom alltid. Å då skulle dä göras rent riktigt till jul. Så vi hade jul som en stor festlighet vi. På julmorrn hade vi ljus i alle fönster, dä hade vi. Så dä va högtid. Jaa. Men han läste aldrig bibeln han precis, farsan, på julmorrn å så där i. Men morsan åkte väl ner sen i byn

på kvällarna, ja minns dä att ho kunna göra dä. Men ho ä som jag, ho va ju het i sinne ho å de ä jag å. Men då va ja föll åt motsatsen då, fortrörd å.

- Åkte ni härifrån Fönebo till julotta i Strömbacka?

- Inte dom ä, men jag, sen jag vart äldre - farsan dog nittonhundrasjutton å morsan förtifyra - dom var aldrig på julottan dom nån gång. Jo, mamma va på julotta ho te Moviken en gång, dä va föll nittonhundrelva eller tolv eller tretton så där. Då följde Emma å jag henne te Moviken en julmoron, för Lagerholm hade julotta, han läste ur julevangeliet han.

- Gjorde han det? Var var det någonstans då?

- Dä va på skolan i Moviken. Men han läste dä innantill, han hade ingen förklaring. Ja, han hade nån förklaring som va oppskrive förut utav nån som bruka skriva sånt där, förstår ja. Dä minns ja. Men sen då for jag ju på julotte te Strömbacka på Ebeneser på pingstvännernes kapell å ja nåra gånger. Å så for ja ju te Frisbo på baptisternes för dä mesta å då. Å så har ja vare te kyrka sen å på julotta, för dä har ställt sej så. Om nån har fare dä te kyrkan har ja följt mä om ja visste åv.

- Hade ni julklappar i ditt hem när Du var liten?

- Inte så mycke. Denförsta julklappen ja minns så fick ja ett par skider, dom kosta en å femti. Å dom älska jag så pass så går inte å tala om, för ja lärde mej åka skider den vintern. Dä va nittonhundraelva dä. Ja va ju ofärdi i foten som ja har vare jämt, men ja kunna då åka skider riktig åtminstone, bra nog å. Åv Emma feck ja en ask å den tror jag jag har kvar än. Ja dä va nittonhundraelva, kanske dä står på den. Å de va julklapparna den gången.

- Gav Du och Emma Era föräldrar någonting också?
- Dä va båda föräldrar som vi fick de där av. Men vi gav inte någe då ä, för de va inte så vanligt de där då ä. Näej. Men då sen Emma vart större å kömma sej ut, då skicka ho hem julklappar å, dä gjorde hon. Å nu då - John å jag vi ger varann inte julklappar vi, fast vi resonerar mä varann varenda da i telefon. Men då, syster min ha give julklappar jämt, å så är'e nära flera som får julklappar. Å ja får också julklappar. Ja får rent bra mä julklappar ja te jul, å ger bort nära å, h'ä san hä. Men då när vi va yngre då feck vi inte nå julklappar mer än de där lilla ja kommer ihåg de åre. Ja vi säger lilla, men de va ju stort då de där förstås. Ja, dä var'e, dä va stort de där.
- Hade ni julgran inne?
- Ja, dä hade vi julgran dänne i kammarn varenda år. Den längtas dä så gränslöst efter. Å ja har haft julgran vartenda år, ända tess nu hänne, å hade dä i vinter å. Så dä har följe nå traditionsmässit dä. Fast ja vet att de inte betyder precis nånting ä, men kan fäll ha en där tradition då, när de har börjas. För man tycker d'ä rolit te ha, kan man fäll ha då, för man blir fäll inte varken bättre eller sämre om man sluter heller.
- Nej, tycker man om det skall man ha det.
- Ja, ja tycker dä ja.
- Nu för tiden klär man ju julgranen med så förskräckligt mycket glitter och grejor. Gjorde ni det då också? Hängde i saker i granen?
- Ja, nog hängde vi dit nånting, men de va ... ja minns int, hä va fäll nå kaker å grejer å äpplen å nå glitter kanske,

å ljus å. Å flagger var'e mycke tror ja, ja tror dä va mycke flagger. Men nu, nu måste ja fäll ha nå annat ja, ja har nå annat ja som ja hänger på. Hä ä nog mestadel glitter nu för mej, dä går lättast dä tycker ja.

- Andra helger under året, som påsk och pingst till exempel, firade ni det också hemma? Så ni gjorde något extra?

- Ja, dä gjordes extra, dä gjorde dä. Påsk dä räknas ju för en stor högtid, dä gjorde de ju. Jul, påsk å pingst, dä va ju stora högtider. Påsk höll vi ju för liksom lite helig å.

- Åt ni ägg då också?

- Dä gjorde vi. Vi åt ägg som förut, eller som nu, alldeles, alldeles desamma. De är ingen ändring på de ä. Å att de ska ätas ägg i påsk, de är ju för meg en gåta. De är väl nånting som har följt mä förstås.

- Det ska jag förklara för dej efteråt sedan, för det har jag läst i en bok.

- Jaha. Ja kanske - men dä ska då vara i alla fall de där ägg.

- På trefaldighet, har Du varit med och druckit källa då nån gång?

- Næe, de har ja inte.

- Det har varit vanligt på en del ställen.

- Ja, men här har'e inte varit nå. Men pingst höllde vi också för en stor högtid, å misommarn å.

- Var ni i Strömbacka då?

- Ja - ja bruka ju fara te misommarn ja å pingst sen ja vart gämlare förstås, å på nå möten så så där. Men misommarn, då var ja ju te Strömbacka i min ungdom å såg på dansen å, dä gjorde ja. Ja, ja gjorde dä. Men ja hade

ju inte så stort intresse av dansen, för ja kunna ju inte förstås. Men ja tyckte ju de va roligt för dom. Men ja har inte vare nån sån som har vare ute nå mycke ä. Men ja har vare mä å sett dans å så där, å vare mä lite så där, så jag vet hur dä går till, dä gör ja. Fast inte - som dom har'e nu, dä vet ja ju inte nånting om ä.

- Nej, men jag menar ju hur det var förr då.

Jaa. Vet dä. Å dom tycktes ju ha roligt när dom sjöng å spela å de där, ungdomarna.

- Har ni haft några fester här i Fönebo efter slått eller skörd?

- Näe, inte dä ä, men dä bruka vara en fest i Moviken efter slåttern som ja följde pappa en gång på, ja minns int ja va dom kalla den för ä. Dom söp lite å då så farsan va full han. Men va hetta den festen? Ja allafall så va ja där hela natta då, spela dom då å dans. Farsan dansa han, han kunna fäll dansa tror ja.

- Det där var när slåttern var över det här?

- Dä va när slåttern var över den. Men ja var ju bara femton år då å sen å komma hem då sov ja hela den å så hela natta. Jaa. Men i Fönbo ha'nte vare nå fyllefest på de där sätte i, dä har dä inte.

- Och på hösten - har det varit några festligheter då som ni har firat hemma eller ... ? Det är ingen speciellt stor helgdag på hösten heller.

- Näe, men . man liksom höllt mickelsmäss för högtid, dä har liksom vare nåt dä. Ja dä mickelsmäss nu, dä har liksom vare intåge för hösten riktigt. Men inte har vi fäll priciss haft nån festlighet heller, man räkna de för en station vill säga på årstiden. Ser så ut, har ja tyckt.

Men inte har'e vare nån fest precis heller. Å nu är'e allhelgonadagen vet du ju. Men då hade inte dom förut ä. Dom far ju å smycker gravarne nu, men då gjorde inte dom då precis heller. Vi hade ju morsnöje mors dag, men då va'nte förut.

- Nej, det är nog en ganska ung sed det där.

- Jaa. Fars dag har dom ju, d'ä också en ung sed, den fanns inte då.

- Och barnens dag?

- Men månn't d'ä gamlare då tro.

- Ja, det tror jag också är lite äldre.

- Ja, hä är'e nog.

Uppgifter av Valfrid Sjöholm, född år 1900 i Moviken.

Gården Bonds i Fönebo arrenderades av Sjöholms fader men senare köpte han huset där. Vid faderns död måste ~~huset~~ fru Sjöholm sälja huset till bolaget för att kunna betala en del skulder. En tid senare blev det tal om att draga in elektricitet i huset. Då Sjöholm tillfrågade bolagsledningen om han själv eller bolaget skulle ombesörja detta, fick han besked om att huset var hans! Han fick papper på detta och äger alltså nu huset. På gården står ett gammalt sommarfejs. Då korna gick på skogen sommartid var det behändigare att ta in dem till detta fejs.

För ca 50 år sedan hade varenda karl i Fönebo ett öknamn, oftast ett djurnamn. Det fanns Ekorren, Råven, Grisen osv, Sjöholms fader kallades Sparven. Dessa öknamn användes allmänt och ingen hade något emot att kallas vid namn.

Följande sägen har Sjöholm hört många gånger i Fönebo, ursprungligen av Per-Erik Bonds, son till Pelle Bonds om vilken händelsen berättar och vilken hade gården Bonds före Sjöholms fader. Pelle Bonds skulle en gång ha sett en gårdfarihandlare stoppa undan pengar i en vedkast. Dessa pengar gömde Bonds i en kopparkruka, som han grävde ner i Penningbacken (uppkallad efter denna händelse) i Sörberget. Han lär också ha farit till Amerika för att växla dessa pengar. Enligt Sjöholm hade Bonds det bättre ställt än dem.

Följande lilla saga berättade Sjöholms fader för sin son:
En trollkärning stod på Dalberget och sköt iväg en stor sten med sitt strumpeband mot Bjuråkers kyrka. Men stenen hamnade i Dellen och där ligger den än! Folk från Bergsjö berättade gärna historier om trollkärningar etc när de kom till Fönebo.

Gårdfarihandlare kallades ibland västgötar. På julfmorgonen åt man i familjen uppstekt blodkaka. Dessa uppgifter är "rättelser" till bandinspelningen.

Bystämman har på senare tid övergått i "Fönebo Vägintressenter". Första protokollet från 19/12 1950. Bystämman miste sin uppgift sedan man slutat ha korna på skogen, oxvarvet upphört och bolaget tagit över ansvaret för vägarna.

Sjöholm minns att hans mor, då hon saltade ner kött på hösten, brukade säga: "Nu klarar det här sig till göken har gucka över det".

I Fönebo vid skolan fanns tidigare en badstuga. Den försvann på 50-talet. De som använde badstugan (Sjöholm var inte med) hade stämmor, vilka rörde ved, badkar etc. Medlemmarna brukade anordna fester för att få in pengar till badstugan.

I Strömbacka fanns tidigast Missionsförbundet, men medlemmarna gick senare över i Pingsrörelsen. Samtidigt fanns Baptisterna, men dessa hade predikant och möten i Frisbo. Enligt pingstvännerna och baptisterna skall man inte dansa, röka, svära eller dricka. Baptisterna var dock något "friare" än pingstvännerna; de senare skulle ej uppsöka läkare och ej heller rösta i politiska val. Pingstvännerna hade oroligare möten än baptisterna, de vittnade högljutt etc. Sjöholm kom först i kontakt med pingstvännerna, det var 1922. Han har dock alltid känt en dragning till det religiösa. Han tog avstånd till pingströrelsen sedan dess predikant förkunnat, att det var synd att läsa böcker. Predikanten var en hedersam arrendator i Fönebo men fanatisk. Han ville ej heller att man skulle livförsäkra sig. Sjöholm satte dock in pengar i den sjuk- och begravningskassa som fanns i Norrbo. I motsats till baptister och missionsförbundare, har pingstvännerna aldrig haft ungdomsföreningar.

I Fönebo har funnits en kvarn. Den låg ovanför skolan och ägdes av bonden i byn. Kvarnen drevs med vatten. Den har inte använts i Sjöholms tid men på samma plats fanns en vattendriven linskäkt och denna minns han väl. Kvarnägaren hade senare en kolgas"maskin" i kvarnen, vilken alstrade ljus till byn. På slutet av 20-talet drogs elektricitet in i gårdarna. Men under andra världskriget fick man fotogenkort - och det var ofta mörkt i husen. Ett vattendrivet tröskverk har också funnits och delägarna i den hade stämmor. Sjöholm har protokoll för åren 1943-1952, ~~en~~ men då drevs tröskverket maskinellt.